

5. Evropská hospodářská a měnová unie

5.1 Evropská měnová unie

Úvod

Za je Při zakládání Evropského hospodářského společenství bylo jasné, že se po vytvoření společného trhu prohloubí vzájemná závislost členských zemí, zesílí jejich obchodní vztahy a že si tento vývoj vyžádá i **měnovou spolupráci**. Kolísání kurzů měn členských států totiž vytváří nejistotu a riziko, které může odrazovat ekonomické subjekty od vzájemného obchodu i zahraničních investic. Přesto hrála v zakladatelských dokumentech padesátých let měnová integrace jen malou roli. V rámci poválečného měnového uspořádání měl v rámci tzv. **bretton-woodského systému** hlavní pozici americký dolar, který zabezpečoval stabilitu mezinárodních měnových vztahů.

Postoj členských států se začal měnit na konci šedesátých let

- v souvislosti s postupem **společného trhu** (zejména vytvořením celní unie v roce 1968),
- zesilováním **vnějších destabilizačních měnových vlivů** (rozpad bretton-woodského systému)

a tak narůstala potřeba těsněji spolupracovat i v měnové oblasti.

5.1.1 Wernerův plán

Na přelomu 60. a 70. let přicházejí orgány ES s iniciativou týkající se měnové oblasti. Vedly k ní tyto hlavní důvody:

- V předstihu bylo zakončeno **vytvoření celní unie**.
- Vznikla **nerovnováha** mezi **sblížujícími se trhy** ES na jedné straně a mezi **rozdílností národních hospodářských a měnových politik** členských států na straně druhé.
- Komplikovaly se **vnější podmínky** na světových obchodních a finančních trzích.

Z iniciativy Komise (a po schválení vrcholnou schůzkou šéfů vlád ES v roce 1969 v Haagu) byl zahájen první vážný pokus o vytvoření hospodářské a měnové unie v rámci tzv. **Wernerova plánu** (1970). Tento projekt počítal s třístupňovým procesem a desetiletým přípravným obdobím.

I přes poměrně dobrou technickou přípravu však projekt **ztroskotal**.

Tento materiál je chráněn autorskými právy, slouží jen pro účely studia řádného uživatele e-learningového kurzu Minimum o Evropské unii na portálu ISS Úřadu vlády ČR. Žádné jeho části nesmí být kopírovány, publikovány či jakýmkoli způsobem napodobovány či jinak nezákonně šířeny. Uživatel není oprávněn materiál zapůjčovat, vyměňovat nebo jiným nestandardním způsobem toto omezené vlastnictví převádět na jiné osoby.

5.1.2 Evropský měnový systém

Z iniciativy Německa a Francie se v roce 1978 zformovala nová integrační měnová aktivita. V roce 1979 byl ustaven **Evropský měnový systém** (EMS).

Zpočátku stál formálně mimo existující integrační instituce ES a opíral se o dohody mezi centrálními bankami. Teprve schválením Jednotného evropského aktu se poprvé dostala zmínka o EMS do primárního práva ES a zakladatelské smlouvy byly doplněny o spolupráci v hospodářské a měnové politice.

Základní cíl EMS:

Vytvořit relativně **nezávislou oblast** měnové stability, kde by bylo odstraněno nekontrolované kolísání měn, a tím vytvořit **předpoklady pro další rozvoj** vzájemného obchodu a prohlubování ekonomické integrace.

Tohoto cíle mělo být dosaženo prostřednictvím fixních (avšak v mimořádných případech upravitelných) směnných kurzů měn členských států pro posílení vnitřní a vnější hospodářské stability.

Mezi základní prvky mechanismu EMS patří:

1. Evropská měnová jednotka (European Currency Unit, ECU)
2. Kurzový a intervenční mechanismus
3. Úvěrové mechanismy
4. Evropský fond měnové spolupráce

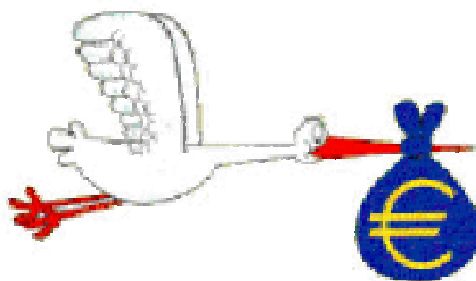

Zavedení EMS bylo úspěšné a tato forma měnového uspořádání zemí ES přetrvávala až do roku 1998.

5.1.3 Projekt hospodářské a měnové unie (HMU)

Summit ES v Hannoveru v roce 1988 pověřil skupinu odborníků (pod vedením tehdejšího prezidenta Komise, jímž byl Jacques Delorse) vypracovat konkrétní plán na realizaci **hospodářské a měnové unie** (HMU, v angličtině EMU - Economic and Monetary Union). V roce 1989 pak **Delorsova skupina** předložila tento projekt Evropské radě, která ho v prosinci **1991** schválila na svém jednání v Maastrichtu s tím rozdílem, že:

- stanovila obsah a časový **harmonogram** pro jednotlivé etapy,
- definovala **kritéria pro sblížení** hospodářských politik členských zemí EU.

Tento materiál je chráněn autorskými právy, slouží jen pro účely studia řádného uživatele e-learningového kurzu Minimum o Evropské unii na portálu ISS Úřadu vlády ČR. Žádné jeho části nesmí být kopírovány, publikovány či jakýmkoli způsobem napodobovány či jinak nezákonně šířeny. Uživatel není oprávněn materiál zapůjčovat, vyměňovat nebo jiným nestandardním způsobem toto omezené vlastnictví převádět na jiné osoby.

Základní principy měnové unie:

- neodvolatelné **zafixování směnných kurzů** jednotlivých měn,
- zavedení **jednotné měny** s mincemi i bankovkami,
- provádění **společné měnové politiky** Evropskou centrální bankou.

5.1.4 Etapy přechodu k hospodářské a měnové unii (HMU)

Přechod k HMU byl rozvržen do tří etap - stupňů.

První stupeň

Byl zahájen **1. července 1990** (před přijetím Maastrichtské smlouvy v roce 1992) v souvislosti se završováním jednotného vnitřního trhu především v sektoru **volného pohybu kapitálu**.

Země eurozóny

Druhý stupeň

Byl časově vymezen od **1. 1. 1994** do **31. 12. 1998**. Toto období bylo považováno za přechodné období ke třetímu stupni a v jeho průběhu:

- Došlo ke sbližování (konvergenci) hospodářských politik jednotlivých zemí EU na základě tzv. konvergenčních kritérií (viz část 5.1.5),
- Proběhly přípravy na vznik **Evropské centrální banky** (European Central Bank – ECB, fakticky zahájila svoji činnost 1. 6. 1998, z právního hlediska vznikla až k 1. 1. 1999.) a **Systému evropských centrálních bank** (European System of Central Banks - ESCB), na kterých se podílel **Evropský měnový institut** (ustaven pro přípravu v roce 1994).
- Došlo k rozhodnutí, že se od 1. 1. 1999 bude třetí fáze HMU účastnit 11 zemí (1. 1. 2001 k nim ještě přistoupilo Řecko), mimo eurozónu tak v současnosti zůstávají 3 země - Spojené Království, Švédsko a Dánsko, a dále pak všechny země východního rozšíření.

Třetí stupeň

Počátkem roku 1999 celý proces vstoupil do své **závěrečné etapy**, která měla tři **fáze**:

- **fáze A** (začala 1. 1. 1999 a trvala až do konce roku 2001) - byly neodvolatelně **zafixovány směnné kurzy** měn států, které se pro HMU kvalifikovaly, a nová měna euro **začala být používána** v bezhotovostním styku,

Tento materiál je chráněn autorskými právy, slouží jen pro účely studia řádného uživatele e-learningového kurzu Minimum o Evropské unii na portálu ISS Úřadu vlády ČR. Žádné jeho části nesmí být kopírovány, publikovány či jakýmkoli způsobem napodobovány či jinak nezákonně šířeny. Uživatel není oprávněn materiál zapůjčovat, vyměňovat nebo jiným nestandardním způsobem toto omezené vlastnictví převádět na jiné osoby.

- **fáze B** - byly bezprecedentně **staženy všechny národní bankovky a mince** zemí HMU a nahrazeny eurem,
- **fáze C** - začala plně fungovat měnová unie.

5.1.5 Konvergenční kritéria

Orientace na hospodářskou a měnovou unii vyžadovala co nejtěsnější **koordinaci hospodářských politik** členských států. Proto byla Maastrichtskou smlouvou ve článku 121 Smlouvy o založení ES a v protokolu 21 stanovena tzv. **konvergenční kritéria**, která musela být splněna, aby se daná země mohla účastnit 3. fáze HMU. Tato kritéria měla zabránit tomu, aby rozdílný vývoj v různých zemích EU neohrozil měnovou stabilitu nové měny euro. Konvergenčních kritérií je celkem pět:

1. tři **měnová** kritéria:
  - cenová stabilita, resp. inflace,
  - dlouhodobá úroková míra,
  - stabilní směnný kurz,
2. dvě **fiskální** kritéria:
  - deficit státního rozpočtu,
  - zadluženost veřejného sektoru.

5.1.6 Evropská centrální banka

Za provádění společné měnové politiky je odpovědná **Evropská centrální banka** (ECB, vznikla k 1. 1. 2001 jako součást přechodu ke třetí etapě hospodářské a měnové unie, jejím sídlem je Frankfurt nad Mohanem v SRN), která spolu s centrálními bankami členských států tvoří **Evropský systém centrálních bank**.

EUROPEAN CENTRAL BANK

Evropská centrální banka je:

- **samostatnou** právnickou osobou,
  - jejím hlavním úkolem je udržovat **stabilitu měny a stabilní cenovou hladinu** ve Společenství,
  - nástrojem, který k tomu využívá, je **společná měnová politika**,
- **nezávislou institucí**, která nežadá ani nedostává žádné instrukce od členských států EU či jiných orgánů Společenství.

Tento materiál je chráněn autorskými právy, slouží jen pro účely studia řádného uživatele e-learningového kurzu Minimum o Evropské unii na portálu ISS Úřadu vlády ČR. Žádné jeho části nesmí být kopírovány, publikovány či jakýmkoli způsobem napodobovány či jinak nezákonně šířeny. Uživatel není oprávněn materiál zapůjčovat, vyměňovat nebo jiným nestandardním způsobem toto omezené vlastnictví převádět na jiné osoby.

Do jejího čela byl v roce 1998 zvolen Nizozemec **Willem F. Duisenberg**. Ve funkci presidenta ECB ho s platností od 1. 10. 2003 vystřídal **Jean-Claude Trichet**, který pochází z Francie. Ve funkci vicepresidenta působí od 1. 6. 2002 Lucas D. Papademos z Řecka.

Prezident ECB
Jean-Claude Trichet

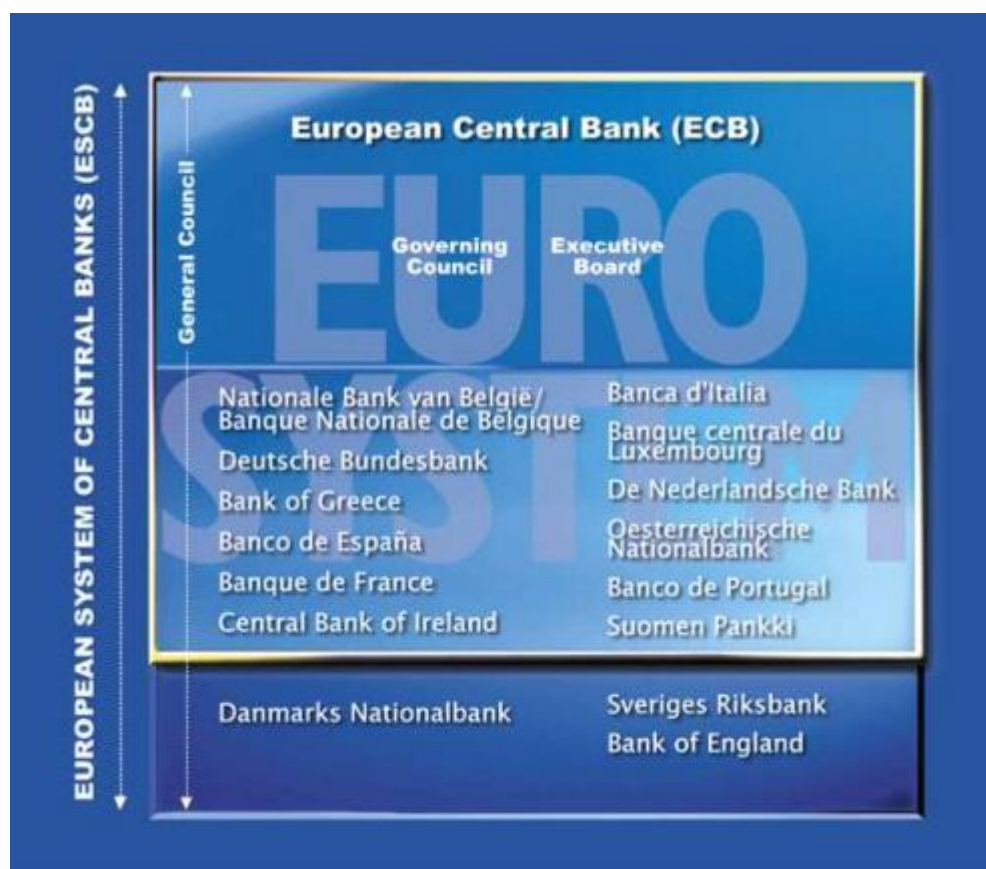
Viceprezident ECB
Lucas D. Papademos

Hlavní orgány ECB (s rozhodovacími pravomocemi):

- Řídící rada (Governing Council),
- Výkonný výbor (Executive Board).

Dalším orgánem s dočasnou platností je všeobecná rada (General Council).

Struktura Evropského systému centrálních bank

Tento materiál je chráněn autorskými právy, slouží jen pro účely studia řádného uživatele e-learningového kurzu Minimum o Evropské unii na portálu ISS Úřadu vlády ČR. Žádné jeho části nesmí být kopírovány, publikovány či jakýmkoli způsobem napodobovány či jinak nezákonně šířeny. Uživatel není oprávněn materiál zapůjčovat, vyměňovat nebo jiným nestandardním způsobem toto omezené vlastnictví převádět na jiné osoby.

5.1.7 Charakteristika eura

Podle **Maastrichtské smlouvy** se s platností od 1. 1. 1999 stalo **euro** jednotnou měnou členských zemí EMU a nahradilo tak stávající národní měny jedenácti zemí.

Bankovky a mince národních měn sice zůstaly v oběhu až **do začátku roku 2002**, ale nejednalo se o měny jako takové, nýbrž o tzv. "**nedesetinná vyjádření eura**".

Hodnota národních měn byla vyjadřována pomocí tzv. fixních přepočítávacích koeficientů, které byly stanoveny **31. 12. 1998 Radou ministrů**(na návrh Evropské komise a po konzultaci s Evropskou centrální bankou). Přepočítávací koeficienty se až do konce roku 2002 nezměnily.

Přepočítávací koeficienty

1 EURO =	
40,3399 BEF	1,95583 DEM
166,386 ESP	6,55957 FRF
0,787564 IEP	1936,27 ITL
40,3399 LUF	2,20371 NLG
13,7603 ATS	200,482 PTE
5,94573 FIM	

Euro nahradilo od **1. 1. 1999** dosavadní Evropskou měnovou jednotku **ECU** (v poměru 1:1). Euro je rozděleno na 100 centů a je volně směnitelnou měnou na všech měnových a finančních trzích. Pro euro byl stanoven třímístný kód **EUR** (např. pro kurzovní lístek) a jako symbol se užívá dvakrát přeškrtnuté řecké písmeno **Epsilon - €**.

Pro konverze mezi eurem a měnami členských států EU platila pravidla vyplývající z nařízení Evropské komise z roku 1997.

1. leden 2002 byl významným datem pro obyvatele většiny zemí Evropské unie. Tímto dnem začala **závěrečná fáze přechodu** jejich **národních měn na euro**. Nové bankovky a mince v euroměně nabyly platnosti a staré oběživo, které po krátkou dobu obíhalo zároveň s eurem, přestalo platit nejpozději na konci února 2002. **Jednotná měna euro ve formě bankovek a mincí tak byla k 1. 1. 2002 zavedena ve dvanácti zemích Evropské unie.**

5.1.8 Euro a Česká republika (ČR)

Euro jako jednotná měna Evropské unie **není vnitřní měnou** České republiky. Tou se může stát teprve po splnění **maastrichtských kritérií konvergence**(obdobně jako v případě zemí EU, které vstoupily do **eurozóny**).

Tento materiál je chráněn autorskými právy, slouží jen pro účely studia řádného uživatele e-learningového kurzu Minimum o Evropské unii na portálu ISS Úřadu vlády ČR. Žádné jeho části nesmí být kopírovány, publikovány či jakýmkoli způsobem napodobovány či jinak nezákonně šířeny. Uživatel není oprávněn materiál zapůjčovat, vyměňovat nebo jiným nestandardním způsobem toto omezené vlastnictví převádět na jiné osoby.

Česká republika v současné době nestojí před bezprostředním úkolem začlenit se do evropské hospodářské a měnové unie. Při podání oficiální přihlášky do EU však ČR oznámila, že se hodlá do měnové unie zapojit. Schopnost převzít závazky vyplývající ze členství v EU patří mezi tzv. **kodaňská kritéria**, která musela ČR splnit, aby se mohla stát členskou zemí EU. Řada kroků v hospodářské politice ČR nasvědčuje tomu, že se naše země na připojení k eurozóně připravuje.

Podmínky:

- nezávislost centrální banky,
- koordinace hospodářské politiky s EU,
- udržování deficitu veřejných rozpočtů ve stanoveném limitu,
- protiinflační politika centrální banky,
- odstraňování zbylých překážek pro volný pohyb kapitálu atd.

Naše republika nezavedla po vstupu do EU společnou měnu euro. Nejdříve totiž bude muset dojít ke **stabilizaci makroekonomických podmínek**. Nyní se ČR orientuje na plnění konvergenčních kritérií a postupně se zapojuje do kursového mechanismu Evropského měnového systému. Vstup do oblasti společné měny pak bude možný nejdříve po 2 letech od vstupu do EU, což je minimální doba nutná k vyhodnocení plnění kritéria v oblasti kurzové stability Radou EU.

Nicméně již na přelomu 2001/2002 byly Centrální banka ČR, komerční banky a směnárny konfrontovány s přechodem k závěrečné fázi hospodářské a měnové unie v členských zemích EU, protože došlo k výměně všech bankovek a mincí 12 evropských měn za euro.

ČR a EU: Vstup do Eurozóny

V souvislosti se vstupem ČR do Eurozóny je zapotřebí se zabývat především dvěma otázkami:

- jaký mechanismus pro přijetí eura použít, jakou roli mají mít jednotlivé české instituce
- jaké datum vstupu ČR do Eurozóny je výhodné a realistické.

Před zapojením ČR do Eurozóny je třeba zvážit ekonomické i politické dopady členství - obdobně jako dopady členství v celém projektu evropské integrace. Vstup České republiky do Eurozóny bude politické rozhodnutí, i když čistě politické prvky zde (více než u rozhodnutí o rozšíření EU) budou omezeny aspekty ekonomickými.

Datum přistoupení k Eurozóně bude určené společně rozhodnutím evropských orgánů (ECB, členských států, Komise) a rozhodnutím ČR. Vstup České republiky do Eurozóny před rokem 2006 je značně nepravděpodobný. Umožnilo by jej pouze jednostranné zavedení eura či výjimka z dvouletého pobytu v ERM II. Rok 2006 či 2007 je nejranějším reálným datem vstupu ČR do Eurozóny. Nejpravděpodobnější datum zavedení eura v České republice je období okolo roku 2008. Poskytuje ČR lhůtu 5 - 6 let na reformy a úpravy nutné pro přistoupení k Eurozóně (před i po vstupu do EU). Rok 2008 by umožnil i krátkodobé vystoupení z ERM II (v případě nečekaných potíží) či vstup do ERM II až po roce 2004.

Na přijetí ČR do Eurozóny budou mít vliv:

- vláda (navrhuje rozpočet)

Tento materiál je chráněn autorskými právy, slouží jen pro účely studia řádného uživatele e-learningového kurzu Minimum o Evropské unii na portálu ISS Úřadu vlády ČR. Žádné jeho části nesmí být kopírovány, publikovány či jakýmkoli způsobem napodobovány či jinak nezákonně šířeny. Uživatel není oprávněn materiál zapůjčovat, vyměňovat nebo jiným nestandardním způsobem toto omezené vlastnictví převádět na jiné osoby.

- Parlament ČR (dolní komora schvaluje rozpočet, rozhoduje o zákonech stanovujících mandatorní výdaje)
- Česká národní banka (měnová politika).

5.2 Koordinace hospodářských politik

Zásady hospodářské politiky

Zásady hospodářské a měnové politiky stanovuje Smlouva o ES v článku 4 a detailněji je hospodářské politice věnována kapitola 1 hlava VII Smlouvy o ES. Členské státy mají **úzce koordinovat** své hospodářské politiky a provádět svou hospodářskou politiku se záměrem přispívat k **dosažení cílu Společenství**, zejména s ohledem na vytvoření **společného trhu** a **hospodářské a měnové unie**, na **vyvážený rozvoj hospodářství** a **udržitelný ekonomický růst**, a to vše v souladu se **zásadami tržního hospodářství s volnou soutěží**.

Komise navrhuje hlavní směry hospodářských politik členských států a Společenství, které předkládá Radě. Rada pak přijímá kvalifikovanou většinou doporučení a podává o tom zprávu Evropské radě. Evropská rada na základě zprávy Rady projedná závěry k hlavním směrům hospodářských politik členských států a Společenství. O výsledných doporučeních pak Rada informuje Evropský parlament.

Komise dále sleduje ekonomický vývoj v každém členském státu a ve Společenství i soulad hospodářských politik a pravidelně provádí celkové hodnocení.

Schodky veřejných financí, rozpočtová kázeň

Členské státy se musí **vyvarovat nadměrných schodků veřejných financí**, přičemž vývoj rozpočtové situace a stav veřejného zadlužení v členských státech sleduje Komise.

Dodržování rozpočtové disciplíny je sledováno na základě dvou kritérií:

- poměr plánovaného nebo skutečného **schodku veřejných financí k hrubému domácímu produktu** nemá překračovat doporučenou hodnotu (výjimka pro případy, kdy dlouhodobě klesá, či se blíží doporučené hodnotě, nebo je překročení pouze výjimečné či dočasné),
- poměr **veřejného zadlužení k hrubému domácímu produktu** nemá překračovat doporučenou hodnotu, kromě případů, kdy se poměr dostatečně snižuje a blíží se k doporučené hodnotě.

Doporučené hodnoty jsou specifikovány v Protokolu 20 o postupu při nadměrném schodku, který je připojen ke Smlouvě o ES.

Nesplňuje-li členský stát tato kritéria, Komise připraví zprávu. Na tomto základě pak Rada předkládá tomuto státu **doporučení a výzvy k nápravě**, v konečné fázi může přistoupit k uložení přiměřené **pokuty**.

K upřesnění podmínek i stanovení konkrétních sankcí byl v roce **1997** na summitu v Amsterdamu přijat tzv. **Pakt stability a růstu**. Pakt stability a růstu zavazuje členské země udržovat ve střednědobém horizontu vyrovnané rozpočty a udržet jejich **deficity pod 3 % HDP**. Jeho základním cílem je posílení procedur vyplývajících z Maastrichtské smlouvy v oblasti deficitu veřejných rozpočtů i v době fungování měnové unie. Jeho vznik vycházel z předpokladů, že rozpočtová disciplína je základním prvkem makroekonomické stability a fiskální pravidla posilují důvěryhodnost hospodářské politiky. Bylo také nutné eliminovat problém, kdy by některé země mohly využívat krátkodobé výhody deficitního financování a zároveň stabilní jednotné měny.

Tento materiál je chráněn autorskými právy, slouží jen pro účely studia řádného uživatele e-learningového kurzu Minimum o Evropské unii na portálu ISS Úřadu vlády ČR. Žádné jeho části nesmí být kopírovány, publikovány či jakýmkoli způsobem napodobovány či jinak nezákonně šířeny. Uživatel není oprávněn materiál zapůjčovat, vyměňovat nebo jiným nestandardním způsobem toto omezené vlastnictví převádět na jiné osoby.

Po zavedení jednotné měny se Pakt stal prostředkem pro kladení důrazu na dodržování maastrichtských požadavků na fiskální stabilitu. S dodržováním Paktu však mají některé **země eurozóny** (zejména **Německo, Portugalsko, Francie a Itálie**) vážné problémy a probíhá diskuse nad jeho reformou. Horizont pro dosažení vyrovnaného či přebytkového veřejného rozpočtu byl odložen z roku 2002 na rok 2004.

Tento materiál je chráněn autorskými právy, slouží jen pro účely studia řádného uživatele e-learningového kurzu Minimum o Evropské unii na portálu ISS Úřadu vlády ČR. Žádné jeho části nesmí být kopírovány, publikovány či jakýmkoli způsobem napodobovány či jinak nezákonně šířeny. Uživatel není oprávněn materiál zapůjčovat, vyměňovat nebo jiným nestandardním způsobem toto omezené vlastnictví převádět na jiné osoby.